

KAREN FOG OLWIG

BØRN I VESTINDISKE FAMILIENETVÆRK

Fire livshistorier fra Nevis

Befolkningsbevægelser over store afstande betragtes ikke mere som midlertidigt forekommende begivenheder, der skal studeres inden for den mere specialiserede migrationsforskning, men snarere som et grundlæggende livsvilkår i den moderne verden, der bør betragtes som en vigtig del af det generelle antropologiske forskningsfelt.¹ I denne artikel ønsker jeg at sammenkoble dette fokus på bevægelse og integration af lokale liv i større globale sammenhænge med en analyse af børns opvækstvilkår på en ø i Caribien, en del af verden, som længe har været præget af omfattende befolkningsbevægelser. Hensigten er at nå frem til en bedre forståelse af de sociale relationer og kulturelle værdier, der forbindes med gode opvækstvilkår i en etnografisk sammenhæng, hvor fysisk mobilitet og globale familierelationer er et grundvilkår. Analysen bygger på caribiske livshistorier fortalt af unge mennesker, hvis liv fra en tidlig alder har været præget af, at deres forældre har opholdt sig i udlandet. På baggrund af de unges livshistorier konkluderes det, at selv om børn savner deres bortrejste forældre, oplever de ikke deres opvækst som usædvanlig vanskelig eller ustabil, hvis forældrene under deres fysiske fravær formår at opretholde en stærk social og økonomisk tilstedeværelse i de hjem, hvor børnene opholder sig.

Det etnografiske felt

I antropologien er der i de senere år skabt et nyt verdensbillede. Antropologer tager ikke længere udgangspunkt i adskilte, unikke kulturelle helheder lokaliseret i hvert sit velafgrænsede territorium, men beskæftiger sig nu med en verden, der er karakteriseret ved rumlig bevægelighed, kontakt og gensidig påvirkning (Rosaldo 1989; Appadurai 1991; Hannerz 1992). I den nyere litteratur støder man således på begreber som „rejsende kultur“, der betegner, at tilværelsen udformer sig i et konstant samspil mellem dvælen og rejsen (Clifford 1992), „transnationalisme“, der henviser til folks aktive politiske og sociale engagement i flere nationalstatslige enheder (Schiller et al. 1992; Basch et al. 1994), og „globale familienetværker“, som dækker over, at selv nære familierelationer af grundlæggende social og økonomisk betydning nu kan udspille sig over enorme fysiske afstande (Olwig 1993a).

Interessen for befolkningsbevægelser har været meget stor blandt antropologer, der har beskæftiget sig med det caribiske område, fordi dette område længe har været præget af en meget stor fysisk mobilitet. Caribien er i dag ikke alene befolket af efterkommere af mennesker, der mere eller, i de flestes tilfælde, mindre frivilligt er kommet til Caribien i løbet af de sidste 500 år, men inden for de sidste godt 150 år er en meget stor del af den caribiske befolkning flyttet videre til Nord- og Sydamerika eller til Europa. Mange af disse folk har forladt Caribien permanent og har mistet deres tilknytning til området, men en del har bevaret forbindelsen til Caribien gennem sociale, økonomiske og kulturelle bånd til hjemøen, især gennem den nære familie, der stadig bor på den. Caribien kan derfor betragtes som en historisk konstruktion, der er skabt og genskabt af en lang række befolkningsbevægelser af forskellig art (Olwig 1996).

Der har i flere etnografiske studier været lagt vægt på, at forældre-barn-relationen spiller en helt afgørende rolle både i den fysiske mobilitet, som fører folk væk fra Caribien, og i udviklingen af de translokale fællesskaber, som trækker folk tilbage til Caribien. Det er ofte forældre, der opmuntrer deres børn til at udnytte økonomiske og sociale muligheder uden for deres hjemø, og som sponsorerer de unges rejser til større metropoler i den vestlige verden. Men det er også tilstedeværelsen af både forældre i Caribien og egne børn, som de unge har efterladt i Caribien hos deres bedsteforældre, der får de fraværende til at opretholde en nær kontakt til hjemøen. Forældre-barn-relationen udgør således en vigtig krumtap i det globale felt af relationer, der karakteriserer caribisk liv i dag.

Forældre-barn-relationens centrale strukturelle betydning i caribiske sociale netværker har været genstand for en del forskning (Sanford 1975, 1976; Soto 1987; Olwig 1985, 1993; se også Powdermaker 1968 [1939] og Stack 1974). Der har yderligere været foretaget studier i, hvorledes de voksne lever med og i de globale familier, hvor de fraværende voksne børn er økonomisk ansvarlige for den efterladte familie i Caribien, mens de tilstedeværende forældre er forpligtet til at tage sig af de efterladte børnebørn (Philpott 1973; Olwig 1987, 1993b; Sørensen 1995). Men der har været meget lidt fokus på børnene, der vokser op i disse globale familiefællesskaber til trods for, at de på mange punkter udgør et vigtigt kernepunkt i de sociale og økonomiske relationer, der binder de globale familier sammen. I denne artikel vil jeg stille skarpt på børnene med udgangspunkt i studier af globale familienetværker med rod i Nevis, som jeg har foretaget i løbet af de sidste 20 år. En primær kilde til denne analyse vil være livshistorieinterviews, jeg har udført med unge mennesker, som alle har været berørt af, at nære slægtninge har forladt dem, og som også selv i en del tilfælde er rejst til eller fra Nevis i en ung alder.

Livshistorier indeholder ikke blot oplysninger om de forhold, som de unge er vokset op under. De udgør i sig selv sammenhængende fortællinger, skabt af de unge, som udsiger meget om, hvilke sociale sammenhænge de unge indskriver sig i, og hvorledes de herigennem ønsker at fremstille sig selv som personer.² Der kan stilles spørgsmål ved, om livshistorier fortalt af unge mennesker i 20'erne, overhovedet repræsenterer børns synspunkt. Dette spørgsmål tager for givet, at det er muligt at afgrænse og definere en helt bestemt gruppe mennesker, „børn“, som repræsenterer en bestemt synsvinkel og har et vist interessefællesskab. Jeg deler ikke dette synspunkt. Jeg har argumenteret for (Olwig 1998b), at børn ikke nødvendigvis kan antages at udgøre en særlig social kategori, der hører hjemme i „barndommen“, men at det er mere nyttigt at betragte dem som unge mennesker, der gennem forskellige former for inklusiv social praksis er ved at skabe en livsbane for sig selv i den stadigt større verden, som de er en del af. Der findes derfor efter

min mening ikke børnelivshistorier, søm udelukkende præsenterer børns synsvinkel, men en lang række forskellige livshistorier, som afspejler forskellige stadier i børns lange vej fra at være mindreårige, socialt uforpligtede væsener til at være mere og mere selvstændigt handlende og forhandlende mennesker, der selv kan knytte afhængige personer til sig med de rettigheder og pligter, det indebærer. De livshistorier, som jeg repræsenterer her, er fortalt af unge mennesker, som er godt på vej til at skabe et liv for sig selv, og de rummer da også mange refleksioner over, hvordan de unge tilbragte deres første leveår, og hvad det har betydet for deres senere år.³ Kun den første livshistorie kan dog siges at indeholde en egentlig genkonstruktion af en barndom, hvor fortælleren skuer tilbage til en fjern tid, som han for længst har lagt bag sig. Denne livshistorie er betegnende nok fortalt af en ung mand, som havde tilbragt det meste af sit liv i et vestligt samfund.

Patrick

Jeg blev født på Nevis i 1960. Det var på landet, i en landlig bygning. Der var ingen elektricitet, ingen toiletter. Jeg boede med min mors forældre, og de fleste af min mors brødre og søstre. Jeg kunne godt lide det. Jeg havde min egen hund og mit eget æsel, og livet var ligesom en stor leg. Jeg fiskede, svømmede, red og klatrede i træer. Der var masser af frugt i træerne. Det var et barns paradys.

Jeg stod tidligt op, hentede vand og brænde. Så hjalp jeg med at sætte dyrene på græs. [...] Det var mit valg at hjælpe med arbejdet sammen med de andre fætre og kusiner. Den, der var tættest på mig i alder, var bare et år ældre. Jeg troede, at det var min familie – mine forældre, brødre og søstre, og blev ikke behandlet anderledes. Hvis de fortalte mig, at mine rigtige forældre var i udlandet, kan jeg ikke huske det.

Så fik jeg at vide af mine bedsteforældre, at jeg skulle til England for at blive forenet med mine forældre. Jeg havde aldrig set dem, og det at tage over til et fremmed land og fremmede mennesker var en rigtig traumatisk oplevelse. Jeg blev sendt af sted med min mors yngre søster, som var 15-16 år gammel. Vi blev sat på flyvemaskinen og hentet i den anden ende – jeg kan ikke huske af hvem. Jeg fik mit første chok, da jeg kom ombord på flyvemaskinen. Så fik jeg mit andet chok, da jeg ankom i korte bukser og en kortærmet skjorte og så noget hvidt noget på jorden, som var sne. Det var forfærdeligt koldt, og jeg husker det som en meget traumatisk oplevelse. Og for at gøre det hele værre blev min mors søster og jeg adskilt, hun blev sendt til Oxford, jeg til Leeds for at bo med fremmede [forældrene]. Jeg hadede det, og jeg græd i dagevis. Jeg ønskede bare at tage tilbage til dem, jeg kendte.

Jeg husker de grå bygninger, røgen, der kom ud af skorstenene, kulden, de grå omgivelser. Jeg var 4 1/2, da det skete. [...] Jeg kom til at holde af tv, og det blev en måde at flygte fra det hele på. Jeg kunne forholde mig til tv med børneprogrammerne og dukkeforestillingerne, alt der var solrigt og lyst i det fremmede miljø, hvor jeg var blevet placeret. Jeg ville være taget tilbage til Nevis, hvis jeg havde haft chancen, inden jeg forlod skolen som 16-17-årig.

Jeg blev vant til mine forældre og kom hurtigt til at acceptere dem som mine. Men jeg følte ikke, at jeg hørte hjemme i England med alle de englændere. Efter min mening burde vi aldrig være kommet her. Der, hvor jeg arbejder nu, kommer jeg i kontakt med alle slags folk, og de ser alle på mig, som om de ville sige, 'hvad i al verden gør du her?'

Denne livshistorie blev fortalt af Patrick, en mand på 27, som jeg interviewede i 1987 i Leeds, England, hvortil han var flyttet 23 år tidligere. I hans fortælling fremstår de tidlige år i bedsteforældrenes hjem på Nevis i et rosenrødt skær som den mest lykkelige periode i hans liv, og han kan kun beklage, at dette paradisiske liv fik en så brat afslutning, da han

blev sendt ud til nogle vildt fremmede mennesker i England, der kaldte sig hans forældre. Hans fortælling kan betragtes som et eksempel på de nostalgiske erindringer om barndommen, man ofte støder på i vestlige samfund: Familielivet i de landlige omgivelser, der nok var lidt primitive, men samtidig gav rige muligheder for at gøre alt det, som børn for det meste kun kan drømme om. En sådan barndom, hvor familie, omgivelser og leg umærkeligt indgår i én sammenhængende og meningsfuld helhed, har været idealiseret i vestlige samfund, måske fordi den betragtes som et godt udgangspunkt for skabelse af stærke personlige og kulturelle rødder. Som Marianne Gullestad har bemærket, er barndomsstedet ofte „en metafor for barndommen, og selve barndommen er en anden central kategori for tilhørsforhold“ (Gullestad 1996:293). Dette, mener hun, afspejler en almindelig opfattelse af barndommen som et stedbundet og stabilt livsstadie, der resten af livet kommer til at spille en central rolle som et symbolsk „hjem“ og tilhørssted (se også Starobinski 1966).

Selv om Patricks livshistorie kan fortolkes som en klassisk nostalgisk skildring af barndommen, rummer den også elementer, der bryder med denne fortolkning. De utroligt idylliske år, som han erindrer fra Nevis, bruges til at skabe en kontrast til det traumatiske skift i tilværelsen, han oplevede som 4-årig, og den følelse af fremmedgørelse, som dette skift medførte for ham. Patricks livshistorie bliver m.a.o. en platform for hans modstand mod den omfattende vestindiske udvandring til vestlige lande, som efter hans mening medfører, at folk forlader det sted, hvor de hører hjemme og lever en tilværelse i harmoni med sig selv og deres omgivelser, til fordel for et geografisk og kulturelt fjernt land, hvor de er fremmedgjorte og uønskede. Ikke mindst i betragtning af, at Patrick var 4 år, da han flyttede til England, kan man spekulere på, om hans beskrivelse af de første år på Nevis overhovedet har nogen forbindelse til det liv, han levede der, eller om den blot er en rekonstruktion skabt i hans erindring om et paradys, der blev tabt ved hans rejse til England. At Patrick aldrig er vendt tilbage til Nevis kunne tyde på, at han selv indser, at hans Nevis primært er et personligt erindringsbillede og ikke et egentligt sted, man kan aflægge besøg. Men der er visse elementer i Patricks historie, som afspejler mere konkrete forhold, som han må have oplevet som barn, og som dermed giver et indblik i de globale familier, som mange vestindiske børn vokser op i.

Det, der formentlig gjorde størst indtryk på Patrick, var chokket over lige pludselig at finde ud af, at der fandtes nogle for ham vildt fremmede mennesker i en helt anden del af verden, som kunne påberåbe sig, at de var hans forældre, og kræve at blive forenet med ham. Det er nok usandsynligt, at Patrick ikke var blevet fortalt, at hans forældre boede langt væk i England. Men det er meget sandsynligt, at det ikke er gået op for ham, hvad det betød. Han var endnu meget ung, da han på forældrenes foranledning blev sendt til England, og kun et år yngre end bedsteforældrenes yngste barn. Han gled derfor som den yngste nærmest umærkeligt ind i den store børneflokk, der voksede op i bedsteforældrenes hjem. Da forældrene på grund af den lange afstand mellem Caribien og Europa aldrig kom på besøg, mens han opholdt sig hos bedsteforældrene, er det meget muligt, at han ikke havde dannet sig noget billede af, hvad det vil sige at have forældre, der bor i et fjernt land på den anden side af Atlanterhavet, selv om han havde fået fortalt, at de eksisterede.

Forældrenes fravær i hans bevidsthed hang paradoksalt nok sammen med deres centrale tilstedeværelse i bedsteforældrenes hjem. Gennem regelmæssige pengeforsendelser, som ydede et vigtigt bidrag til husholdets økonomi, sørgede forældrene for, at Patricks ophold i bedsteforældrenes hjem blev så komfortabelt som muligt og derfor kunne

blive oplevet af ham som en stor leg. Da jeg interviewede Patricks mor i Leeds, var hun meget bevidst om, at sådanne pengeforsendelser var nødvendige, ikke bare for at skabe det økonomiske grundlag for barnets forsørgelse, men også for at give forældrene en accepteret social status i bedsteforældrenes hjem som trofaste børn, der klarede sig godt i det fremmede, og hvis børn derfor måtte behandles så godt som muligt hos bedsteforældrene. Patricks unge alder og forældrenes fysiske fravær betød, at han ikke var klar over den centrale rolle, forældrene spillede i husholdet, og at det i virkeligheden var dem, der havde gjort det muligt for ham at blive behandlet som et barn, der tilhørte bedsteforældrenes hjem. De fleste af de unge mennesker, som havde forladt bedsteforældrenes hjem i en senere alder, var udmærket klar over betydningen af at have forældre, der levede op til deres rolle som hengivne børn af bedsteforældrene og ansvarsbevidste forældre til deres børnebørn. Følgende livshistorie, fortalt af 19-årige Susan i 1979 på St. John, er et eksempel herpå.

Susan

Jeg voksede op i min mormors hus med min mor, indtil jeg var 7. Så rejste min mor, og jeg boede i den udvidede familie, der bestod af min mormor, som hed Tita, min morbror, min moster og 2 fætre og 3 kusiner, der var børn af min moster i England. De var alle ældre end mig. Jeg havde også en søster, men hun døde, da hun var 4 år. Hun var yngre end mig.

Jeg var 7, da min mor rejste i 1967. Min mor var kun 17, da hun fik mig, så jeg boede allerede hos min mormor. Det er det generelle mønster på Nevis. Jeg savnede min mor først, men så blev jeg vant til det. Jeg blev allerede passet af min mormor, så der var ikke noget nyt i at blive passet af hende, da min mor tog af sted. Da min mor boede her, var hun nødt til at stå op tidligt om morgenen for at arbejde og tjene til livets ophold, og hun kom tilbage sent om natten. Jeg var derfor altid mest hos min mormor.

Jeg boede med min mormor, indtil jeg var 12 år gammel. Efter at min mor rejste, viste min mormor, at hun foretrak min yngre søster og en kusine. Jeg blev slået af min mormor for ingenting. Jeg var stædig, og jeg ville ikke finde mig i alt. Jeg kom tit op at slå med mine fætre og kusiner, og min mormor greb så ind og slog mig. Alligevel var der meget godt ved at bo hos min mormor. Hun gav mig mere frihed. Da jeg kom her [på St. John i Virgin Islands⁴], boede jeg i Pine Peace med min mor og hendes mand, som jeg kalder onkel Thomas. Min mor ville aldrig lade mig være ude om aftenen, og jeg fik ikke lov til at spille bold på sportsbanen ved baptistkirken. Jeg skulle altid komme lige hjem. I Nevis plejede jeg at spille bold et stykke tid med de andre børn [...].

Jeg foretrækker at bo i en udvidet familie. Jeg er ensom nu, hvor jeg er enebarn, og jeg ville ønske, at jeg havde mere selskab. Jeg synes, at jeg blev behandlet godt af min mormor, selv om hun kunne have behandlet mig bedre. Men jeg tror, at jeg blev behandlet bedre end nogle af de andre børn, fordi min mor sendte penge til mormor hver måned. De andre 5 børn fik sjældent noget fra deres mor i England, men jeg vidste, at der kom penge hver måned fra min mor, så derfor blev jeg behandlet lidt bedre end de 5 uforsørgede børn. Jeg skulle for eksempel ikke arbejde med trækul, som nogle af de andre skulle. Da min søster døde, var der kun mig, og min mormor bekymrede sig meget over, om hun ville få det samme pengebeløb fra min mor. Hun var bange for, at min mor ville halvere beløbet, fordi der nu kun var mig at forsørge. Men min mor sendte det samme beløb, så hun behøvede ikke at bekymre sig sådan.

Jeg kender ikke min far, for han rejste til England, da min mor ventede mig. Mor fortalte mig, at han blev sendt til England af sin mor, fordi hun ikke kunne lide vores familie. [...] Min fars mor syntes ikke, at min mor passede til min far, fordi hun var fattig, arbejdede med kul osv. [...] Jeg vidste, at jeg havde en far. Han skrev til mig, da jeg var 12 år. Men jeg

savnede egentlig ikke en far, for på Nevis betyder det ikke så meget, at man vokser op uden en far, og derfor forstår jeg heller ikke, at det skulle påvirke børn så meget at vokse op i et hjem uden en far, som amerikanerne siger. Jeg følte aldrig, at jeg led, fordi jeg ikke havde en far [...].

Mor kom hjem hvert år. Jeg glædede mig til hendes besøg, fordi alle kom forbi for at se hende, og så fik jeg masser af opmærksomhed. Og når mor kom på besøg, forkælede hun mig, og jeg syntes, at hun var en engel.

Sammenlignet med Patricks fortælling fremstår Susans beretning som en langt mere usentimental og nøgtern beskrivelse af hendes tidlige liv på Nevis. Susans livshistorie er ikke karakteriseret ved brud og dramatiske skift, men snarere ved glidende overgange og en tidlig opmærksomhed på voksnes indbyrdes sociale og økonomiske relationer og hendes egen særlige position i disse. Susan pointerede, at fordi hun var vant til at bo hos mormoderen og tilbringe det meste af tiden sammen med hende, oplevede hun det ikke som et stort brud i sit liv, da moderen rejste bort. Tværtimod forklarede hun senere i interviewet, at hun faktisk havde glædet sig til moderens afrejse, fordi moderen havde slået hende hver aften, hvis hun ikke havde lært sine lektier ordentligt. Hun tilføjede dog, at hun desværre havde opdaget, at når moderen ikke var der, overtog mormoderen denne rolle. Susan slap altså ikke for fysisk afstraffelse, men hun blev hurtigt klar over, at moderens fravær gjorde det muligt for hende at leve en relativt ubekymret tilværelse hos mormoderen, fordi moderens forsørgerevner var forbedret uden for Nevis. Det er da også moderens trofaste pengeforsendelser, Susan giver æren for sine gode opvækstvilkår hos mormoderen, hvor hun slap for det hårdeste arbejde med at brænde trækul modsat hendes fætre og kusiner, der var næsten helt uforsørgede af deres mor i England og som derfor måtte slide i det for at hjælpe mormoderen med at skaffe til dagen og vejen. Susan satte også pris på, at moderen kom på årlige besøg til Nevis fra St. John, en kort, relativt billig flyvetur. Oplevelsen af at blive forkælet af moderen og få opmærksomhed under moderens tilstedeværelse i hjemmet befæstede yderligere hendes opmærksomhed på moderens centrale betydning i hendes liv.

Selv om Susan var klar over, at mormoderen havde vanskeligt ved at klare det økonomisk med de mange uforsørgede børn, viste hun ikke særlig medfølelse over for hende, men beskrev hende snarere som en, der primært betragtede Susan som en sikker indtægtskilde i hjemmet og ikke viste hende nogen særlig kærlig omsorg, men tværtimod udsatte hende for unødvendig fysisk afstraffelse. Alligevel havde Susan blik for, at det havde været dejligt at bo omgivet af en stor familie, hvor hun aldrig behøvede at være alene eller føle sig ensom, og hvor der ikke blev holdt så nøje øje med hende. Denne kombination af at være en del af et større familiefællesskab, som skabte et socialt rum, hvor der var både fælles samvær og en vis personlig frihed, savnede hun stadig meget, da jeg interviewede hende 7 år efter, at moderen havde taget hende med til St. John, kort før mormoderen døde efter en pludselig sygdom.

Susans omtale af mormoderens familie som en „udvidet familie“ afslører, at hun kendte vestlige samfundsvidenskabelige/socialpolitiske betegnelser for forskellige former for familiestruktur. Dette afspejler, at Susan var gået i gang med en uddannelse som sygeplejerske, da jeg interviewede hende, og var bekendt med toneangivende amerikanske opfattelser af familiestruktur og dennes indflydelse på børns opvækst. Hendes pointering af, at hun foretrak den udvidede familie kan således ikke bare opfattes som et udtryk for hendes egne personlige erfaringer med kernefamilien, men også som en kritik af

den almene opfattelse, at kernefamilien udgør den bedste ramme om børns opvækst. Det kom endnu tydeligere frem i omtalen af faderen, hvor hun kritiserede den almene holdning i det amerikanske (og generelt vestlige) samfund, at det er skadeligt for børn at vokse op i et hjem med en enlig mor. Susans livshistorie kan derfor i en vis udstrækning betragtes som et modbillede til de dominerende opfattelser af børn og familie, som hun var stødt på i U.S. Virgin Islands, ikke mindst i forbindelse med sin sygeplejerskeuddannelse, og som hun ønskede at opponere imod i lyset af sin egen baggrund.⁵

Men livshistorien er også en hyldest til Susans mor. Den viser således et skarpt blik for den store betydning, forældres forsørgelse har for de livsvilkår, børn får hos de slægtninge, hvor de efterlades. Det drejer sig ikke kun om, at forældre skaber et økonomisk grundlag for, at børnene kan leve i bedsteforældrenes hjem. Det handler måske i højere grad om, at det er gennem forældrene, at børnene får en plads og hermed en identitet i det mere diffuse udvidede familienetværk, indtil de selv er i stand til at påtage sig en aktiv social og økonomisk rolle i familien. Gennem forældrenes pengeforsendelser, gaver og besøg får børnene således en familiemæssig identitet, der giver dem både en ret til at være i det lokale hjem og en mulighed for at knytte bånd til de fraværende forældrene og sole sig i den højere status, disse kan opnå i det lokale samfund gennem deres formåen i udlandet. Susans livshistorie viser, at børnene hurtigt lærer, at der er forskel på forældres evne (og vilje) til at opfylde deres forsørgerpligter, og at det medfører statusforskelle i familien, som smitter af på børnene. Susan var som sagt klar over, at det var på grund af moderens pengeforsendelser, at hun havde haft et godt liv i mormoderens hjem. Hun var også blevet bevidst om, at når moderen havde været så besat af, at Susan skulle lære noget i skolen og holde sig fra drenge, var det for, at hun ikke skulle få samme løbebane som moderen, der havde måttet opgive skolegangen pga. tidlig graviditet og selv havde måttet forsørge sine børn ved hårdt slid. Susan var derfor meget optaget af, at hun, når hun havde gjort sin uddannelse som sygeplejerske færdig, ville vise sin mor taknemmelighed over for alt, hvad hun havde gjort for hende: „Så snart jeg tjener penge, vil jeg købe en BMW til min mor, så hun kan komme rundt på egen hånd. Jeg så en stor, flot BMW og besluttede, at det ville være en god gave at give til min mor for alt, hvad hun har gjort for mig“.

Debbie

Debbies livshistorie illustrerer nogle af de problemer, efterladte børn oplever, når deres fraværende forældre ikke manifesterer sig tilstrækkeligt i det hjem, hvor børnene lever. Jeg havde kendt Debbie i mange år, da jeg interviewede hende som 26-årig i 1997 på den amerikanske Virgin Island St. Thomas. Jeg vidste, at hun var blevet født på St. Thomas, men havde tilbragt en stor del af sit tidlige liv hos sin mormor på Nevis. Debbie indvilgede straks, da jeg spurgte hende, om jeg kunne interviewe hende i forbindelse med et projekt om vestindiske familier, som jeg arbejdede med. Men hun gik helt i baglås, da jeg startede interviewet med at bede hende om at fortælle mig sin egen livshistorie. Alt, hun kunne sige, var: „Jeg har intet at sige. Jeg føler, at mit liv ikke er noget at fortælle om“. Hun havde dog ikke noget imod at besvare mine spørgsmål:

[Hvem er dine forældre?]

Min mor er Esther Liburd fra Nevis, og de siger, at min far var Marc Gaston. Jeg kender

ham ikke. Jeg har aldrig set ham, og jeg ved ikke noget om ham.

[Tænker du på ham?]

Jeg tænker ikke på ham, jeg har intet forhold til ham.⁶ Jeg har ikke en far. Det sidste, jeg hørte, da var han et eller andet sted i Staterne.

[Hvor voksede du op?]

Jeg kom til Nevis, da jeg var 2 år. Jeg voksede op med mine bedsteforældre der, indtil jeg var 16 år gammel. Så tog jeg tilbage hertil [Virgin Islands] for at bo her.

[...]

[Hvordan var det at bo på Nevis?]

Huset var fyldt op. Nogen gange kom børnene op at slås. Sådan noget sker. Men ellers var vi alle gode ved hinanden og havde et fint og nært forhold.

I det lille træhus boede foruden bedsteforældrene to voksne døtre og otte børnebørn, alle på nær to med begge forældre i udlandet. Blandt de 8 børn var Debbie og hendes bror, som havde samme far. De var 2 af de 7 børn, deres mor havde fået med forskellige mænd. Kun det sidste barn havde boet hos moderen på den britiske Virgin Island Tortola, de andre voksede op hos diverse slægtninge i 5 forskellige hjem på Nevis (3), St. John (2) og i New York (1), fordi moderen ikke så sig i stand til selv at tage sig af dem. Debbie udviklede et nært forhold til Laverne, en moster, som selv var barnløs, men stod for bedsteforældrenes hjem på Nevis, inklusive pasning af de mange børn dér, og hun blev en modererstatning for Debbie. Ikke bare sørgede hun for Debbie mht. tøj, føde og kropspleje, men hun var også meget optaget af, at Debbie skulle gå i kirke, klare sig godt i skole og i det hele taget udvikle sig så heldigt som muligt. Men Debbie var bevidst om moderens fravær og ringe bidrag til familien og de børn, hun havde efterladt der:

[Hvilket forhold havde du til din mor?]

Hun boede hernede [på Virgin Islands]. Engang imellem om sommeren sendte hun ting til skolens start: sko, tasker, bøger og tøj. Hun plejede at gøre det. Men jeg kendte hende ikke, før jeg var 14, da hun kom hjem. Det var første gang, jeg kan huske, at jeg har set hende.

[Hvordan var det at møde hende?]

Det følte godt at se min mor og at vide, at jeg havde en. Selv om hun ikke var der, følte det godt at se hende.

[Du var ikke vred på hende, fordi hun havde efterladt dig der?]

Nej, fordi jeg var accepteret der. Jeg boede på Nevis, og Laverne [mosteren] var min mor. Jeg var vred, hvis hun [moderen på Virgin Islands] lovede at sende noget, og hun ikke gjorde det. Hvis man ikke forventer noget, ser man ikke efter det. Men sommetider skrev jeg til hende og fortalte hende, hvad jeg ønskede, og så blev jeg ked af det, hvis jeg ikke fik det.

Som barn led Debbie altså ikke nogen direkte nød på grund af moderens ringe økonomiske bidrag til hendes forsørgelse og konstante fysiske fravær. Hun blev betragtet som en del af børneflokkens i hjemmet og følte, at mosteren var interesseret i hendes ve og vel. Hendes tilfredshed var dog betinget af, at hun ikke forventede for meget, så hun ikke skulle blive skuffet. Og hendes accept i hjemmet afhang af familiens velvillighed. Hun havde ikke på nogen måde ret til at være i hjemmet i betragtning af moderens manglende økonomiske støtte. Meget tyder på, at Debbie – bevidst eller ubevidst – gjorde meget for at fortjene familiens accept. Da jeg interviewede mosteren, som havde passet Debbie, da hun var lille, lagde hun således vægt på, at Debbie altid havde været meget hjælpsom og havde været den, der havde taget sig mest af den syge morfar og udført de mindre behagelige opgaver, der var nødvendige for at passe ham. Da hun blev ældre, fandt Debbie også et mindre arbejde, som hun passede ved siden af sin skolegang, så hun var delvist

økonomisk uafhængig. Da denne møster rejste bort, efter at Debbie var blevet en stor pige, mistede hun imidlertid den person i hjemmet, der havde vist størst interesse for hende. Og da hun samtidig begyndte at markere sig som en noget mere egenrådig og selvstændig personlighed ved at tage makeup på og være lidt for optaget af fyre, mistede hun hurtigt det fodfæste, hun havde haft i hjemmet:

Mormor sagde, at jeg ville blive ligesom min mor. Hun sagde, at min mor fik sine børn, da hun var ung. Hun sagde, at hun havde sendt min mor hertil [Virgin Islands], så hun kunne få et job og arbejde, og så skrev Mor tilbage, at hun skulle giftes [moderen blev hurtigt skilt igen], og hun fik børn osv. De mente, at jeg ville gøre det samme. Men det vil jeg ikke. Selv nu har jeg ikke børn.

[Følte du dig som en andenklasses person i familien?]

Ja, jeg følte mig sådan. Når visse ting skete, sagde de, 'din mor har ikke så meget som et rustent søm i dette hus!' Som om hun intet havde der. Hun hjalp ikke.

Det var særligt Debbies anden møster, der nu stod for hjemmet, som var utilfreds med Debbie, og efter et stykke tid holdt hun op med at lave mad til Debbie. De to skændtes konstant, og til sidst blev det for meget for mormoderen. Hun smed Debbie ud af hjemmet, da denne var 16 år og manglede et år for at afslutte sin skolegang. Mormoderen skrev til moderen, at hun måtte tage datteren til sig, og moderen sendte så en flybillet til Virgin Islands. Debbie boede et stykke tid hos moderen, der fandt et midlertidigt job til hende på et værtshus. Debbie betragtede nærmest sin mor som en slags søster, som hun kunne gå ud med og more sig sammen med. Hun kom aldrig til at opfatte hende som sin mor, måske fordi moderen aldrig „levede op“ til moderrollen. Efter et år inviterede en ældre bror på St. John hende til at bo hos ham, så hun kunne genoptage sin skolegang. Der var imidlertid vanskeligheder med at konvertere den britisk vestindiske skolegang til det amerikanske skolesystem, og da broderens lejlighed blev ødelagt af en orkan kort efter, flyttede Debbie ud: „Så var jeg på egen hånd. Jeg begyndte at arbejde. Jeg har været på egen hånd lige siden. Det er mit livs historie“.

Debbies problem var, at hun i virkeligheden havde været på egen hånd hele livet, fordi hun havde en mor, som man forventede ville tage sig af hende, men som aldrig levede op til disse forventninger. Hendes manglende ansvarlighed over for børnene var helt imod alle opfattelser af, hvordan en mor skulle opføre sig. Som mormoderen sagde til Debbie, så havde hun betalt for moderens rejse til Virgin Islands og forventet, at moderen ville finde arbejde og tjene penge der. På det tidspunkt havde moderen allerede fået sit første barn, som boede hos mormoderen. I stedet for at koncentrere sig om arbejde og forsørgelse af det efterladte barn (og familien, det boede hos) indledte moderen nye forhold til mænd og fik en række børn, som hun ikke magtede at forsørge. Mormoderen sendte det efterladte barn over til dets farmor, som ikke havde nogle børnebørn i huset, men hun måtte få år senere tage imod to yderligere uforsørgede børn, Debbie og hendes bror. Moderen havde svigtet både som datter og mor. For mormoderen betød det flere børn at tage vare på i en fremskreden alder. For Debbie betød det, at hendes status i familiehjemmet var svag, og at hendes forsøg på selvstændiggørelse hurtigt blev mistænkeliggjort på baggrund af moderens skuffende opførsel. Debbie blev ekskluderet fra den familie, hun var vokset op med på Nevis, og hun kunne følgelig ikke skabe en sammenhængende og meningsfuld livshistorie om sig selv, der tog udgangspunkt i hendes familieliv på Nevis, som mit interview først lagde op til.

Det betød ikke, at hun ikke havde skabt nogen meningsgivende sammenhæng i sit liv, som kunne danne ramme om en livshistorie, men den fandt hun snarere i det liv, hun havde levet, siden hun forlod Nevis. Mens flere af Debbies kusiner havde fået børn uden for ægteskabet, havde hun ikke indladt sig i sådanne forhold, og hun havde således vist, at familiens beskyldninger om, at hun ville blive som sin mor, havde været helt grundløse. Hun havde haft arbejde og forsørget sig selv, siden hun var ganske ung, og hun havde lige taget den amerikanske „high school equivalency examination“, da jeg snakkede med hende, så hun kunne begynde at tage kurser ved det lokale college. Hun havde også, forklarede hun, lært ikke at bære nag eller fordømme nogen, og hun følte ikke længere noget had mod familien på Nevis, som hun havde gjort, da hun måtte forlade bedsteforældrenes hjem. Hun var da heller ikke på nogen måde marginaliseret i det bredere familienetværk af fætre og kusiner, der var blevet etableret på Virgin Islands, efterhånden som de unge flyttede for at søge arbejde uden for Nevis, og hun boede med to kusiner fra Nevis, da jeg interviewede hende på St. Thomas. Hun havde således på egen hånd vundet en plads i familien, efter at hun var kommet ud af den skygge, som moderen kastede over hende, da hun boede i mormoderens hjem.

John

Mit liv er enkelt. Fra jeg var lille, var jeg sammen med mange dyr. Jeg opdrættede og passede dem. Jeg gør det stadig, det er en konstant ting. Jeg ønsker ikke at opgave det. Lige nu laver jeg murerarbejde og sådan noget. Jeg arbejder for folk, og det kan de godt lide. Jeg kan godt lide at være sammen med folk. Jeg har ikke andet at sige, mit liv er meget enkelt.

Så kort – og enkelt – beskrev John sit liv, da jeg bad ham fortælle mig sin livshistorie i 1997, da han var midt i 20'erne. Så enkelt var hans liv også blevet, men der lå en mere kompliceret historie bag. John voksede op med sin mors forældre på Nevis, idet hans mor arbejdede på St. Martin i De hollandske Antiller, hans far på St. Jan i American Virgin Islands. Forældrene sendte regelmæssigt pakker til Nevis, og John pointerede ligesom Susan, at det betød meget for ham, også selv om det måske ikke var de store sager, de modtog:

De sendte ting til os: tøj, fødevarer, lidt penge, hvis de havde. Det var rart, det fik mig til at tænke på mine forældre, som var væk. Jeg var glad for, at de var uden for øen og stadig sørgede for os. Hvis de ikke havde gjort det, ville jeg have været ked af det. Jeg vidste, at de gjorde deres bedste.

Selv om hjemmet modtog disse forsendelser, får man ikke indtryk af, at bedsteforældrene sørgede specielt godt for John og hans kusine, som også boede der. Da jeg bad ham om at sammenligne moderens forældres hjem (hvor han boede det meste af tiden) med faderens forældres hjem (hvor blandt andre Debbie voksede op), forklarede han:

Mine bedsteforældre på min fars side – når jeg gik derover, gav de mig noget at spise. På min mors side var der kun sommetider mad. I min farfars hus opdyrkede de jorden, og der var derfor masser af mad. Min morfar dyrkede ikke jorden, han opdrættede dyr. Jeg kunne spise gedekød, nok til at tilfredsstille mig selv. Men der var mere mad i det andet hus.

Ligesom John ikke klagede over den sparsomme kost, udbredte han sig heller ikke om det forhold, at han reelt blev betragtet og (mis)brugt som en arbejdskraft af morfaderen. Det kom frem i hans svar på mit (uskyldige) spørgsmål om hans skolegang.

[Hvor gik du i skole?]

Jeg gik i Brown Hill og så i byen, på high school.

[Hvad syntes du om det?]

Da jeg gik i grundskolen, var det okay. Men morfar tog mig med ned til græsgangen [om morgenen], og jeg nåede ikke tilbage i tide til at gå i skole. Så tit gik jeg ikke i skole. Da jeg var i high school, gik jeg i skole, men jeg kom stadig sent tilbage fra græsgangen. Jeg gik ikke særligt meget i skole indtil de to sidste år i high school. Da gik jeg hver dag og prøvede på at indhente det forsømte.

[Gjorde du det?]

Lidt, men ikke alt. Jeg var for langt bag ud.

[...]

[Mente din morfar ikke, at skolen var vigtig?]

Han havde brug for hjælp med dyrene. Han tog altid mig med. De andre var bange for kvæget.

[Kunne du lide at gå i skole?]

Sommetider, ikke hele tiden. I skolen så jeg, at de andre klarede sig godt. Det gjorde jeg ikke, og det gjorde mig ked af det.

[...]

[Lærte du at læse og skrive?]

Lidt. Jeg kender ordene, men det tager lidt tid at nå frem til dem. Nogle folk prøver på at snyde andre og stjæle deres penge, men det kan de ikke gøre ved mig.

For John var det ikke et problem at være sammen med dyrene nede i bushen, men det blev pinagtigt for ham, at han ikke lærte nok til at følge med i skolen, ja åbenbart knap nok lærte at læse og skrive. Johns farmor havde længe klaget over, at han ikke gik i skole, og til trods for at hun havde et stort antal børnebørn i sit eget hjem, havde hun forsøgt at få ham flyttet over i sit hus, så hun kunne sørge for, at han kom i skole. Da Johns mormor døde, besluttede han trods morfaderens protester at flytte over til farmoderen, og de to år, hvor han gik regelmæssigt i skole, boede han hos hende. Han fandt dog hurtigt ud af, at det var en umulig opgave at indhente mange års forsømmelse og opgav skolen 2 år før den afsluttende eksamen for i stedet at lære murerarbejde.

Selv om Johns liv hos bedsteforældrene kan synes at have været noget fattigt, fremstillede John det ikke således, men lagde i stedet vægt på, at han havde formået at skabe sig en egen tilværelse med de ressourcer, han havde fået hjemmefra. I dette liv spillede dyrene, som han havde lært at passe og holde af fra barns ben, en stor rolle. Hans største utilfredshed over morfaderen var således heller ikke, at denne havde forhindret ham i at gå i skole, fordi han havde taget ham med ned til dyrene hver dag, men snarere at morfaderen havde taget dyr fra ham, som han egentlig havde givet til ham:⁷

Han plejede at give og sige til mig, at visse dyr var mine, og så tog han dem igen. Da jeg blev større, ca. 13-14, lavede jeg min egen fold. Jeg startede med 2 geder eller får, og jeg har haft masser af held med dem. Jeg har måske 11 stykker kvæg, ca. 16 får og over 100 geder og 3 heste.

Som så mange andre unge fra Nevis havde John en overgang arbejdet i udlandet, idet han havde boet hos sin mor på St. Martin i knapt et år, men han havde ikke fundet sig til rette

på øen, fordi han ikke kunne have dyr dér. Han tog derfor tilbage til Nevis og ernærede sig ved murerarbejdet, men brugte ellers en stor del af tiden nede i bushen med sine dyr. John solgte kun dyr, når han løb tør for penge, og hans mål var at have så mange som overhovedet muligt. Efter bedsteforældrenes død havde han gennem sin mor arvet jord nede i bushen og planlagde nu at bygge sit eget hus dernede, hvor han kunne bo med sin kone, som han havde været gift med i 3 år, og deres børn.

John havde, som han forklarede det, skabt et „enkelt“ liv på Nevis med dyrene. Ved at beskrive sit liv på denne måde placerede han sig selv inden for „traditionel“ afrocaribisk småbondekultur, som var i kontrast til den moderne verden, som alle stræbte efter gennem uddannelse eller rejser til udlandet. Johns oplevelser i denne verden havde ikke været behagelige, og hvis det stod til ham, ville han tilbringe det meste af sin tid med dyrene.

Børn i globale familienetværker

De fire livshistorier, jeg har præsenteret her, beskriver ikke ekstreme opvækstvilkår, men forhold, der på mange måder har været temmelig almindelige på Nevis, i hvert fald i perioden siden 1950'erne, der har været præget af storstillede befolkningsbevægelser mod Europa, Nordamerika og særligt økonomisk udviklede områder i Caribien. En spørgeskemaundersøgelse, som jeg foretog blandt skolebørn på Nevis i 1981, da de fleste af disse unge var børn, viser således, at det var ganske almindeligt, at børn voksede op uden deres forældre. Blandt 157 børn,⁸ som udfyldte spørgeskemaet, havde 15% således begge forældre i udlandet og 18% enten moderen eller faderen i udlandet. Blandt de yngre var andelen af børn med fraværende forældre endnu højere, ikke mindst i den landsby, hvor jeg gjorde mit feltarbejde. Her havde 25% af børnene begge forældre i udlandet og 25% én af forældrene i udlandet (Olwig 1987:157).⁹ At vokse op med fraværende forældre var derfor ikke spor usædvanligt. De fire unge, der delte deres livshistorier med mig, så da heller ikke noget bemærkelsesværdigt i, at de var vokset op i hjem, hvor deres forældre ikke havde været til stede. Tværtimod havde Susan, Patrick og Debbie haft positive oplevelser med at vokse op i store, udvidede familier med mange børn, og Susan og Patrick lagde vægt på, at genforeningen med forældrene ikke havde været uproblematisk. Der var endvidere ingen af dem, der beskrev forældrenes fravær som traumatisk eller problematisk i sig selv, men dette fravær var kun acceptabelt, så længe forældrene bevarede en stærk økonomisk og social tilstedeværelse i hjemmet gennem hyppige pengeforsendelser og jævnlige besøg. For Susan medførte pengeforsendelserne særlige privilegier i mormoderens hjem. Mere generelt betød forsendelserne og besøgene, at Susan og John fik en bevidsthed om, at forældrene huskede dem og arbejdede for dem i det fremmede. Det betød, at Susan for eksempel var af den opfattelse, at hun havde et følelsesmæssigt nært forhold til sin mor, selv om hun sjældent så hende. Forældrenes sociale og økonomiske tilstedeværelse gav også børnene en vis prestige i det lokale samfund, hvor de fleste unge drømte om at komme til udlandet og tjene penge. Manglende forsendelser og forældrebesøg betød modsat, at børn ikke oplevede at have forældre, der tænkte på dem eller arbejdede for dem i det fjerne udland. Debbie gav således udtryk for, at hun aldrig havde mærket en mors kærlighed, og det var klart, at hun selv havde måttet tilkæmpe sig en plads i familien og ikke kunne regne med familiens forståelse, hvis hun på nogen måde udfordrede dens autoritetsstruktur eller i det hele taget gjorde sig besværlig.

Forældrenes fravær medførte til tider, at børn primært blev betragtet som en økonomisk ressource enten i form af en god kilde til økonomisk støtte eller som let tilgængelig arbejdskraft. Dette var imidlertid ikke socialt acceptabelt, fordi en sådan beregnende adfærd var tegn på sammenbrud i de normale relationer inden for familien, hvor den arbejdsdygtige generation forsørger de gamle forældre og børnene, bedsteforældregenerationen passer og opdrager børnebørnene, og børnene går til hånd for bedsteforældrene og hjælper dem. Børnene skal primært være „modtagere“, så de senere vil yde gengæld mod ældre slægtninge gennem pengeforsendelser og andre former for støtte i taknemmelighed over alt, hvad den ældre generation har gjort for dem. De børn, der var vokset op i Debbies bedsteforældres hjem, havde en stærk følelse af at have modtaget omsorg og kærlighed fra Debbies møster Laverne, som var blevet i hjemmet og havde taget sig af de mange børn, der boede der, og de betonedede kraftigt, at Laverne aldrig måtte lide nød, når hun blev gammel, selv om hun ikke havde børn til at forsørge sig. Hun havde mere end fortjent hjælp og støtte fra alle familiens børn, hvis hun nogensinde trængte til det.

En stor del af børneforskningen i den vestlige verden har beskæftiget sig med den vestlige sociale konstruktion af barndommen og de institutionaliserede steder, hvor barndommen lokaliseres (Ehn 1983; Ennew 1994; Anderson 1996; James, under udgivelse).¹⁰ I den tredje verden, hvor sådanne sociale institutioner ofte er svagt udbygget eller fungerer efter helt andre principper end dem, der er kendt fra vestlige velfærdssamfund, har børneforskningen derimod haft tendens til at koncentrere sig om fænomenet „risikobørn“ – børn, der må vokse op uden de stabile sociale strukturer, der „normalt“ forbindes med barndommen (Nieuwenhuys 1996; se Valentin i dette nummer af Tidsskriftet Antropologi). Dette har ledt til det paradoks, at mens børneforskning i den vestlige verden er begyndt at lægge vægt på, at børn ikke bare skal ses som produkter af barndommens fasttømrede institutioner, men også som „sociale aktører“, hvis frihed begrænses af disse institutioner, er børneforskning i den tredje verden nu begyndt at problematisere, hvorvidt børn, der vokser op i samfund, hvor de i udpræget grad skal være aktører, skal betragtes som „risikobørn“, fordi de vokser op uden vestens betryggende institutioner (se f.eks. Ennew 1994; Valentin i dette nummer af Tidsskriftet Antropologi). På baggrund af disse livshistorier tegner der sig ikke noget klart billede af ustabile risikobørn, der har manglet de faste rammer, som normalt ses som en nødvendig forudsætning for, at børn har en sund opvækst. Børnene var vokset op under forhold, hvor der havde været en klar forståelse for, hvilke sociale og økonomiske relationer der var rimelige og nødvendige for en god opvækst. Når disse fungerede, havde børnene tilsyneladende gode forhold, men når de svigtede, levede børnene ofte under vilkår, der langt fra var ideelle. Men problemer af denne art er ikke enestående for globale familienetværker. Mange børn i den vestlige verden har for eksempel kummerlige opvækstvilkår i kernefamilier, fordi disse af forskellige grunde ikke er funktionsdygtige. Det må ikke glemmes, at børn også har et liv mellem institutioner og nogle steder uden institutioner. Dette liv kommer i fokus, når man ser på det sociale liv, som er bygget op over rumlig bevægelse. Fra dette perspektiv er det muligt at undersøge, om de børn, der i den vestlige verden ofte betegnes som „risikobørn“, indgår i sociale og økonomiske sammenhænge, der fungerer efter principper, som ikke nødvendigvis i sig selv er problematiske, men snarere kvalitativt forskellige fra, hvad man kender i den vestlige konstruktion af „barndommen“.

Det, at der er klare principper om korrekte sociale og økonomiske relationer inden for familienetværket, betyder imidlertid ikke, at børn nødvendigvis er tilfredse med, at deres

forældre er fraværende, eller ikke ønsker at blive forenet med dem. Selv om forældres fravær kan være et presserende problem for mange børn, tror jeg, at Susan afspejlede mange børns indstilling, da hun gav udtryk for den pragmatiske holdning, at alternativet – et liv i dyb fattigdom, hvor hun kun så sin mor træt og udaset efter en lang arbejdsdag – var langt værre. De unge betragtede derfor i vid udstrækning deres tidlige liv ud fra en vurdering af, hvorvidt det havde givet dem en plads i familien og en mulighed for at udvikle sig som handlekraftige personer. Ingen af de unge (måske på nær Patrick) fremstillede sig selv som ofre eller ulykkelige skæbner, men derimod som selvstændige sociale aktører, der havde været i stand til at skabe sig en tilværelse og identitet, også selv om deres opvækst måske ikke altid var den letteste.

Noter

1. Jeg vil gerne takke redaktionen for dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi* for gode og nyttige kommentarer til artiklen.
2. For en nærmere diskussion af livshistorier og narrativer i antropologien, se f.eks. Langness & Frank (1981), Peacock & Holland (1993), Gullestad (1994), Ochs & Capps (1996).
3. Der blev benyttet lidt forskellige interviewmetoder, da jeg interviewede de 4 unge mennesker. I interviewene med Patrick og Susan fokuserede jeg mest på migration og nedskrev ikke selve samtalen mellem informanten og mig. I interviewene med Debbie og John lagde jeg mere vægt på selve livshistorien og var mere opmærksom på, hvordan samtalen udviklede sig mellem informanten og mig. Patricks og Susans interview fremstår derfor mere som „enetales“, Debbies og Johns mere som „dialog.“ Det svarer i øvrigt også til en vis grad til den form, interviewene tog, idet Patrick og Susan talte mere end Debbie og især John. Jeg har ændret navnene på alle personer.
4. Virgin Islands (på dansk Jomfruøerne) består af dels British Virgin Islands, hvor hovedøen hedder Tortola, og American Virgin Islands, som udgøres af St. Thomas, St. Croix og St. John.
5. Der findes en omfattende samfundsvidenskabelig litteratur, der diskuterer den problematiske afrocaribiske (eller afroamerikanske) familie, hvor faderen er fraværende, se f.eks. Clarke (1957), Henriques (1973 [1949]), M. G. Smith (1966), R. T. Smith (1956, 1996).
6. På vestindisk engelsk: „He is nothing to me“.
7. Det er almindeligt på Nevis at give børn, især drenge, et par dyr, så de kan blive opmuntret til at holde dyr.
8. Børnene fordelte sig i 2 grupper: En gruppe på 10-11 år, som gik i 6. klasse, og en gruppe på 16-17 år, der gik i 5th og 6th form i high school.
9. Der er flere grunde til, at flere af de yngre børn har begge forældre i udlandet. En er, at mange lidt ældre børn bliver forenet med forældre, der bor uden for Nevis. En anden er, at mange af eleverne i de ældste klasser (især 6th form college, hvor andelen af børn med forældre i udlandet var lavest) er børn af relativt veluddannede middelklasseforældre, som begge har kunnet finde relativt godt lønnet arbejde på Nevis. Der har således ikke været samme behov for at forlade øen blandt disse familier.
10. I den vestlige verden har en stor del af børneforskningen derfor fokuseret på lokale (eller nationalstatslige) sociale institutioner som hjemmet, dagsinstitutioner eller skoler, hvor børn formodes at tilbringe en stor del af deres tilværelse, og der har været stor interesse for at udforske de livsvilkår, som det moderne vestlige velfærdssamfund skaber for børn.

Litteratur

- Anderson, Sally
1996 Chronic Proximity and the Management of Difference: A Study of the Danish School Practice of „Klasse“. Specialerække nr. 69, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Appadurai, Arjun
1991 Global Ethnoscapes. Notes and Queries for a Transnational Anthropology. I: R. G. Fox (red.): Recapturing Anthropology. Working in the Present. Santa Fe: School of American Research Press.
- Bash, Linda et al.
1994 Nations Unbound. Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States. Langhorne: Gordon and Breach.
- Clarke, Edith
1957 My Mother Who Fathered Me. London: George Allen & Unwin.
- Clifford, James
1992 Travelling Cultures. I: L. Grossberg et al. (red.): Cultural Studies. New York: Routledge.
- Ehn, Billy
1983 Ska vi leka tiger? Daghemsliv ur kulturell synsvinkel. Malmö: Liber.
- Ennew, Judith
1994 Time for Children or Time for Adults? I: J. Qvortrup (red.): Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics. Aldershot: Avebury.
- Gullestad, Marianne
1994 Constructions of Self and Society in Autobiographical Accounts: A Scandinavian Life Story. I: E. P. Archetti (red.): Exploring the Written. Anthropology and the Multiplicity of Writing. Oslo: Scandinavian University Press.
1996 Everyday Life Philosophers. Modernity, Morality, and Autobiography in Norway. Oslo: Scandinavian University Press.
- Gulløv, Eva
1998 Børn i fokus. Et antropologisk studie af betydningsdannelse blandt børnehavebørn. Ph.d.-rækken nr. 9, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Hannerz, Ulf
1992 Cultural Complexity. Studies in the Social Organization of Meaning. New York: Columbia University Press.
- Henriques, Fernando
1973 [1949] Family and Colour in Jamaica. London: MacGibbon & Kee.
- James, Allison
n.d. Imaging Children at Home and in the Family: Spatial and Temporal Markers of Childhood Identities. I: N. Rapport & A. Dawson (red.): Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World in Movement. Oxford: Berg Publishers. (Under udgivelse).
- Langness, Lewis L. & Gelya Frank
1981 Lives: An Anthropological Approach to Biography. Novato, California: Chandler & Sharp Publishers.
- Nieuwenhuys, Olga
1996 The Paradox of Child Labor and Anthropology. Annual Review of Anthropology 25:237-51.
- Ochs, Elinor & Lisa Capps
1996 Narrating the Self. Annual Review of Anthropology 25:19-43.
- Olwig, Karen Fog
1985 Cultural Adaptation and Resistance on St. John: Three Centuries of Afro-Caribbean Life. Gainesville: University of Florida Press.

- 1987 Children's Attitudes to the Island Community: The Aftermath of Out-Migration on Nevis. I: J. Besson & J. Momsen (red.): Land and Development in the Caribbean. London: Macmillan.
- 1993a Global Culture, Island Identity. Continuity and Change in the Afro-Caribbean Community of Nevis. Reading: Harwood Academic Publishers.
- 1993b The Migration Experience: Nevisian Women at Home and Abroad. I: J. Momsen (red.): Women and Change in the Caribbean. London: James Currey.
- 1998 Børn – sociale aktører eller sociale konstruktioner? Perspektiver fra caribiske livshistorier. Upubliceret manuskript.
- Peacock, James L. & Dorothy C. Holland
1993 The Narrated Self: Life Stories in Process. *Ethnos* 21(4):367-83.
- Philpott, Stuart B.
1973 West Indian Migration. London: The University of London Press.
- Powdermaker, Hortense
1968 [1939] After Freedom. A Cultural Study in the Deep South. New York: Russell & Russell.
- Rosaldo, Renato
1989 Ideology, Place and People without Culture. *Cultural Anthropology* 3:77-87.
- Sanford, Margaret
1975 To Be Treated as a Child of the Home: Black Carib Child Lending in a British West Indian Society. I: T. R. Williams (red.): Socialization and Communication in Primary Groups. The Hague: Mouton Publishers.
1976 Child Lending in Belize. *Belizean Studies* 4(2):26-36.
- Schiller, Nina Glick et al. (red.)
1992 Toward a Transnational Perspective on Migration. New York: The New York Academy of Sciences.
- Smith, M. G.
1966 Introduction. I: E. Clarke: My Mother Who Fathered Me. London: George Allen and Unwin.
- Smith, R. T.
1956 The Negro Family in British Guiana. London: Routledge & Kegan Paul.
1996 The Matrifocal Family. New York: Routledge.
- Soto, Isa Maria
1987 West Indian Child Fostering: Its Role in Migrant Exchanges. I: C. R. Sutton & E. M. Chaney (red.): Caribbean Life in New York City. Sociocultural Dimensions. New York: Center for Migration Studies.
- Stack, Carol B.
1974 All Our Kin: Strategies for Survival in a Black Community. New York: Harper and Row.
- Starobinski, Jean
1966 The Idea of Nostalgia. *Diogenes* 54:81-103.
- Sørensen, Ninna Nyberg
1995 Telling Migrants Apart. The Experience of Migrancy among Dominican Locals and Transnationals. Ph.d.-afhandling, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.